

EENZAME UITVAART

gedichten en essay

Bart FM Droog

RS

EENZAME UITVAART

gedichten en essay

Bart FM Droog

Rottend Staal, Eenrum, 2013

Opgedragen aan Niek Droog (1920-1945)

*Oudste broer van mijn vader. Vermist sedert april 1945.
Omgekomen bij een van de dodenmarsen uit het KZ Sachsenhausen.*

Colofon

© Bart FM Droog, 2013

www.bartfmdroog.com

1e druk, mei 2013

Een uitgave van: Rottend Staal, Eenrum

NUR 306

Vormgeving: Bureau Droog, Eenrum

Zetwerk: Exploited Inc., Jamshedpur, India

versie: 5 mei 2013

INHOUDSOPGAVE

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
Voorwoord	4
Poëzie	
Afscheid	5
Kursk	6
N.N. Boterdiep	7
Nieuws	8
I.M. John Mulders	9
I.M. Arthur Dokter	10
Een wereldburger	11
Na de 'Last Post'	12
Dwangzwanger	13
Crew S.S. Pacific	14
I.M. S.S. Pacific	15
'Jammer hè?'	16
Nieuw dodencomplex Emmen	17
Herman	18
De dood bij Fraamklap	19
Nijmegen, Holleeder en Groningen	20
Poëzie hangt in de tuin	21
Goed	22
Grafdelver	23
De eenzame uitvaart (essay)	24
Verantwoording	27

VOORWOORD

Dit boek bevat gedichten rond de dood. Inclusief de 'eenzame uitvaart'-gedichten, die ik schreef in de jaren dat ik stadsdichter van Groningen was (2002-2005). Alsmede een essay over het ontstaan van het verschijnsel dat een dichter een vers schrijft en voordraagt voor de 'eenzame uitvaart'.

Bart FM Droog
Eenrum, 30 april 2013

AFSCHEID

Als een kist naar achteren glijdt
het hardboard dat fineerbekleed
een mens, of nee, een lijk bevat
en vervoert naar de vlammenzee

dan is dat voorgoed voltooide tijd
ofschoon nu as zich laat persen
tot fonkelsteen, prachtsieraad
dat eeuwen overleven kan

en later te raden laat van
oorsprong, bestaan en dood
sterft ooit een blad, valt neer
vergaat en bloeit weer op.

KURSK

Uit machinekamer negen
visten bergers het cadeau
dat Wanjka nog voor Irma maakte

kijk meisje
papa is een vogeltje
hij zweeft nu in de zee

en dat poppetje
komt papa adem brengen
daar beneden in de zee

waar bankjes staan
om uit te rusten
van de diepe reis

lief meisje
blijf papa adem brengen
want dat poppetje dat ben jij.

N.N. BOTERDIEP

Waar je ook op aarde
ter wereld kwam, ergens
op deze planeet, eens
in onbekende jaren

moet er van je gehouden zijn
waren er mensen die je kenden
voor je zorgden, waarop
je kon bouwen en zij op jou

hebben ze je uitgezwaard
met goede raad overladen
of vertrok je met stille trom
omdat er niemand meer was?

weet je, ik kan niet geloven
dat er nergens op deze globe
iemand is die aan je denkt
zich je herinnert en je mist

dra zal grond je bedekken
neemt de planeet je in haar op
zoals ze doet met wat ze gaf
en ze zal je gedenken.

NIEUWS

Voor Oumar Bah (1981-2003)

Er vallen veel lichamen uit de lucht
soms is sprake van geen lichaam
nam slangenarend vorm ervan aan
zoiets zorgt voor paniek, wordt nieuws

net als lichamen die op auto's vallen
zoals dat van die Belg die gisteren nog
zich van viaduct stortte, auto vernielde
en file creëerde, dat is nieuws

maar een lichaam dat van twaalf hoog
uit aquamarijnenflat neerwaarts suist
op tegels of gazon tot stilstand komt
boem!, dat is geen nieuws

hij was tweeëntwintig, uit Afrika
continent van zon en palmen
naar hier, land van regen en mist
gekomen en dat was geen nieuws

vandaag stijgt een vliegtuig op
en Oumar is aan boord, hij vliegt
zijn laatste vlucht, naar Guinee
in Afrika, en hij zal nieuws zijn.

I.M. JOHN MULDER

(1961-2002)

Wat is er gebeurd
dat jij, 41 jaar
verkoos te sterven

in een naamloos huis
op een onbekende dag
in deze trotse stad

waar je liep
waar je gebruikte
waar je was

John, wat waren
je naam, je jeugd
je liefdes, je plezier

wat is er gebeurd
dat jij, 41 jaar
hoe was het - nee

ga en vind vrede
wals in de wolken
boven deze stad.

I.M. ARTHUR DOKTER

(1943-2003)

Het bestaan kan een hel zijn
voor wie moet overleven
in eenzaamheid op straat
in hitte, regen of kou

met al die blikken
van voorbijgangers
die liever niet zien
wat dit leven kan zijn

voor een kerstkind
uit de oorlog, opgegroeid
in opbouwtijd, o ja
de rock- en beatgeneratie

en toen, en toen
gebeurde er iets, wat
weet niemand, maar
je greep naar de fles

en je liet nooit meer los
en misschien was dat okay
met de roes rust in je kop
rust in je kist in roes voorgoed.

EEN WERELDBURGER

Voor Claus von Amsberg (1926-2002)

Het zal je gebeuren: jij, wereldburger
belandde in de liefde en voor je het wist
verzandde je in een land van verstikking

niets mocht en alles moest, je leven lang
slaaf van protocol en rigide regeringen
en je deed wat moest, het veiligstellen

van een dynastie, van een mythe
die je kannibaliseerde tot je geest
in opstand kwam en het keurslijf

kraakte maar met verklaringen
suste het huis je tot 'depressief'
en je ellende ging over ieders lip

zo werd je verder geleefd, van
opening tot uitreiking gesleurd
en de camera's bleven zoomen

want het huis dient verkocht
met huwelijken, geboorten
en overlijdens, zelfs in je sterven

gunde het je geen rust
maar lieve prins, slaap zacht
je missie is bijna volbracht.

NA DE 'LAST POST'

Als de rookflarden van het laatste saluut verwaaid
en het getrompetter verstorven is, wat rest er dan?

het lege bed, de lege stoel, het bord dat leeg bleef
tientallen jaren lang rusten ze ver van huis en hier

en hun makkers die mazzel hadden, terugkwamen
met verhalen die geen wilde horen, decennia

wind ruis bomen buig breng ons de gesneuvelden
hun lachende gezichten, hun ongeschonden lijven

die voortleven zolang wij leven en herinneren
dat eens dat lege bed, die lege stoel, dat lege bord

een mens behoorden die op Mars' orders
ontnomen is wat niet ontnomen mag.

DWANGZWANGER

Van Ieper tot Leningrad graven geteld
van Verdun via Bromberg tot Oberlangen VI

en ja, gezocht in Oranienburg
naar oom Niek, vermist sinds 1945

rondgeleid in Eben Emael parades
afgenomen in Boekarest en Groningen

goddank nooit kogels horen fluiten
wel door geweerlopen beroerd

aan hun ogen herken ik veteranen
die net als vader trekkers overhaalden

op order levens verwoestten het hunne
en vooral dat van zichzelf - oorlog

kent geen helden kent alleen -

CREW S.S. PACIFIC

Lost at sea, 9 February 1943

Merchant Navy & Royal Navy

Ordinary Seaman Charles W. Adamson, 38 - missing
Cabin Boy Eric J. Adkins, 18 - missing
Ordinary Seaman Harry A. Allan, 23 - missing
Able Seaman George Thomas Allenby - Alkmaar General Cemetery
3rd Officer Arthur Bailey, 23 - Vlieland General Cemetery
Able Seaman John Longner Benson, 39 - Vlieland General Cemetery
Cook William L. Betts, 37- missing
Able Seaman Leonard Brown, 24 - missing
Chief Steward William S. Brown, 36 - missing
Able Seaman Daniel Buckley, 22 - missing
Master Peter Chandos-Pole, 38 - missing
Ordinary Seaman David H. Churcher, 17 - missing
Third Engineer Officer Robert Donachie, 54 - missing
Able Seaman Egon Falkenberg, 24 - missing
Act/Able Seaman (gunner) Fred K. Finlayson, RN - missing
Ordinary Seaman Donald D. Gould, 22 - missing
Leading Seaman E(gunner) Ernest Harrahill, RN, 23 - missing
Second Officer David H. Jenkins, 23 - Bergen-op-Zoom War Cemetery
Cabin Boy Geoffrey N. Lake, 21 - missing
Chief Officer James R. McIlveen, 31 - missing
Cabin Boy Ian D.S. O'Brian, 16 - missing
First Radio Officer Frank Oddie, 45 - missing
Chief Engineer Officer Joshua H. Scott, 41 - missing
Donkeyman Abdul Rahoman - missing
Able Seaman Peter Sheehan, 24 - missing
Third Engineer Officer David T. Stephens, 31 - missing
Fireman and Trimmer Entza Uddin, 33 - missing
Fireman and Trimmer Mohar Ullah, 28 - missing
Fireman and Trimmer Moroo Ullah, 45 - missing
Able Seaman (gunner) Ronald E. Westpeel, RN - missing
Second Radio Officer Walter Young, 19 - missing

I.M. S.S. PACIFIC

9 februari 1943

voor de eenendertig opvarenden

Spoel zacht aan op strand
na storm die schip en mensen vrat

een vreemdeling zal bij je staan
je noemen bij je volle naam

herleven nu de mannen al
galmt 'Pacific!' ten laatste maal.

'JAMMER HÈ?'

Tekst aangetroffen op Emmer zerk

Verwekt, gebaard, gezoogd
verzorgd, gevoed, geschoold

gewerkt, geneukt, verwekt
beboet, bespuugd, bezopen

geleefd, gereisd, gezien
geroemd, geëerd, bespot

vergaan, verteerd, verrot
voorgoed vervaagd vergeten.

NIEUW DODENCOMPLEX EMMEN

I.M. Peter Grunneger

Daar ligt Jules Janitschek – leraar Duits
en daar Sjouke Zijlstra – theaterdirecteur

tussen opvallend veel in het harnas gestorven
truckers, motorduivels en Alfa Romeorijders

maar waar is Peter? – mijn in Frankrijk
verongelukte jeugdvriend, m'n bloedbroeder

met zijn brede lach die ik godverdomme
mis zonder dat er ooit afscheid was –

we zouden elkaar wel weer zien
geen drama, geen tranen, cheerio

en ik dool tussen urnen en stenen
verwijder spinnenwebben van Pa

maar waar is Peter, waar
verdomme is Peter?

HERMAN

I.M. Herman J. Van den Bold (1953-2006)

Herman is dood
wie gelooft dat nou
maar het is waar, verdomme

Herman is dood
dood, dood, gestorven
in een nacht zonder genade

wreed is de natuur
die hij liefhad, beschermde
voor streed de ijdele strijd

maar tijd valt niet te stoppen
Herman is dood
dood, dood, dood

godverdegodverdegodver.

DE DOOD BIJ FRAAMKLAP

I.M. de gebroeders Marrink (†2008)

Er is een weg die nooit meer
er is een bocht die altijd
er is een open plek

er was een zilveren wagen
er was die bocht
er was een boom

wiekgeraas
veegegraas
weggevaagde levens

er waren twee broers
Maurice stierf ter plekke
Michel vier dagen later

Marrink was hun naam
schakel en rij door
gedenk dat ze waren.

NIJMEGEN, HOLLEEDER EN GRONINGEN

voor Louis Sévèke

Boekhandelsmedewerker maakt carrière
belooft wraak tussen bankovervallen door
leest hij Dumas' Graaf van Monte Christo
en knalt, knalt verknalt Nijmegens rust

Zeverlands beruchtste crimineel
Willem Frederik H. is onderwijl
on the road op dieet van mueslireep
en slaapgebrek, beken o kreng

en turen rechters in Groningen
naar Martinitoren vanwege lichaam
dat sprong, viel, geduwd dan wel
de Grote Markt werd ingezogen.

POËZIE HANGT IN DE TUIN

I.M. Ron Hoekstra
Violenstraat 25, 30 mei 2000

Twee tuinen verderop
heeft hedenmiddag
een buurtgenoot
zich verhangen

Hoorde het schreeuwen
van de ontdekker
boven schuttingen
uit opstijgen

zelden hoorde ik tevoren
een zodanig gevloek
tegen een lijk, glasgerinkel
ondersteunde de paniek

waardoor J. en ik
naar voordeur stoven
in afwachting van
politie, ambulance

en - dat hadden we al voorzien -
de lijkwagen van het bedrijf
dat in doodskisten grossiert
net om de hoek.

GOED

Weet dat het wel goed is
weet dat je sterft en weet
dat je niets weet dan dat
je gaat sterven wat goed is.

GRAFDELVER

Zo leg ik hen in hun graf
zij aan zij, uit lege aarde
staren hun dode ogen op
gebroken blikken zwijgen

elk jaar een eigen vak, twee
rijen drie maal vier restanten
plus open ruimte voor hen die
nog ongevonden stierven

het dodenveld reikt ver, er
schuilen stenen in de wolken
hier is geen ontkomen aan, ik
plaats zerken, kerf de namen

graaf geulen voor de doden
voor hen die vandaag sterven gaan
voor mezelf, als ik morgen ga
voor hen, die na ons komen.

DE EENZAME UITVAART

Een Gronings initiatief

In 2001 bedacht ik het concept van de 'eenzame uitvaart', als mogelijke taak voor de eerste stadsdichter van Groningen. Deze zou eind januari 2002 worden benoemd door het college van burgemeester en wethouders van Groningen. De 'eenzame uitvaart' houdt in dat een dichter bij de uitvaart van iemand waarvan geen nabestaanden (familie, vrienden, kennissen, collega's of burens) aanwezig zijn, een voor de gelegenheid geschreven gedicht voordraagt. Zo'n gedicht wordt na afloop gepubliceerd, met de naam van de dode, als papieren en online monument.

Na een open sollicitatieprocedure werd ik tot stadsdichter benoemd. Daarop volgend voerde ik in februari 2002 gesprekken met de Groninger gemeenteambtenaren die de 'uitvaarten van gemeentewege' verzorgden.

Uitvaart van gemeentewege versus eenzame uitvaart

Uit die gesprekken bleek dat niet elke 'uitvaart van gemeentewege' een 'eenzame uitvaart' is: in het gros van de gevallen gaat het om overledenen zonder geld, uitvaartverzekering of nabestaanden die de uitvaart willen betalen. De gemeente betaalt zo'n uitvaart en nabestaanden zijn veelal aanwezig. Bij een 'eenzame uitvaart' zijn geen nabestaanden aanwezig. Of omdat ze niet aanwezig willen zijn, of omdat ze niet meer leven of omdat ze niet weten dat een van hun naasten is overleden. Nu zijn de ambtenaren te Groningen er tot het laatste moment mee bezig mogelijke nabestaanden op te sporen.

Daardoor bestaat bij elke 'eenzame uitvaart' de kans dat er toch nog nabestaanden aanwezig zijn, die veelal net van het overlijden vernomen hebben. Als dat gebeurt is de rol van de dichter vooral een sociaal-maatschappelijke: hij/zij dient de nabestaanden op te vangen en te ondersteunen bij de uitvaartceremonie. Het spreekt daarom voor zich dat de aanwezigheid van camera's voor, tijdens of na een 'eenzame uitvaart' absoluut *not done* is. De publicatie van het gedicht, met daarbij de naam van de dode, is een essentieel onderdeel van de eenzame uitvaart. Dit vergroot de kans dat eventuele nabestaanden toch nog, via bijvoorbeeld Google, ontdekken dat hun broer of zus, ouder, kind of kleinkind overleden is.

In de loop van 2002 besteedde de pers behoorlijk wat aandacht aan de Groninger eenzame uitvaarten. De toenmalige stadsdichter kwam met de uitvaartambtenaren tot een media-code. Het belangrijkste aspect daarvan was: nooit en te nimmer toestaan dat met foto-, video- of tv-camera's eenzame uitvaarten verstoord zouden worden. Naar aanleiding van de berichtgeving over de eenzame uitvaarten te Groningen vroegen dichters uit meerdere steden (Amsterdam, Den Haag, Nijmegen en Utrecht) me om toestemming om het concept ook in hun steden uit te voeren. Dat werd allen toegestaan, op twee ijzeren voorwaarden: altijd vermelden dat het een oorspronkelijk Gronings initiatief is én: géén camera's. Alle dichters stemden met deze voorwaarden in.

Ontwikkelingen nadien

Na mijn afscheid als stadsdichter droeg ik de eenzame uitvaart over aan m'n opvolger, Ronald Ohlsen. Deze vervulde de stadsdichter- en eenzame uitvaartrol van 2005-2007. Na hem kwamen Rense Sinkgraven (2007-2009), Anneke Claus (2009-2011) en Stefan Nieuwenhuis (2011-2013). De laatste onthulde in november 2012 op de Groninger begraafplaats Selwerderhof, vlakbij het theehuis, een monument voor de eenzame gestorvenen. Medio april 2013 verzorgde de zesde stadsdichter van Groningen, Joost Oomen, zijn eerste 'eenzame uitvaart'.

De traditie dat bij eenzame uitvaarten (stads)dichters een poëem voordragen is ook in veel andere steden in Nederland en Vlaanderen goed ingeburgerd: uitvaren zonder poëzie is daarmee zo goed als onmogelijk geworden.

VERANTWOORDING

De gedichten 'Afscheid', 'Kursk', 'NN Boterdiep', 'Nieuws' en 'Een wereldburger' en 'Poëzie hangt in de tuin' verschenen eerder in de bundel *Radioactief* bij Uitgeverij Passage in Groningen.

De gedichten 'Nieuws', 'NN Boterdiep', 'I.M. Arthur Dokter' en 'I.M. John Mulders' werden geschreven op verzoek van de Dienst SoZaWe van de Gemeente Groningen en door de dichter voorgelezen bij de uitvaart van de betrokkenen.

Het gedicht 'Na de Last Post' werd geschreven in opdracht van het Overlegorgaan Veteranen Groningen en de Stichting Indië-Monument Groningen, ter voordracht bij de herdenking Provinciaal Indië-Monument Groningen, 1 juni 2004.

De eerste acht gedichten uit dit boek werden ook afgedrukt in de bibliofiele bundel *Voorgoed voltooide tijd* (De Hondsrugpers, Groningen, 2005)

Jammer hè?' werd voor het eerst gepubliceerd in het tekstboekje bij de cd *Voorbindbuik* van De Drie Boeddha's (2008).

'Dwangzwanger', 'In Memoriam S.S. Pacific', 'Nieuw dodencomplex Emmen', 'Herman', 'De dood bij Fraamklap', 'Nijmegen, Holleeder en Groningen' en 'Goed' werden eerder gepubliceerd in de bundel *Veldheer en andere liefdesgedichten* (De Contrabas, Utrecht/Leeuwarden, 2009).

Het stoomvrachtschip S.S. Pacific was gebouwd in 1923 en mat 2816 ton. Het maakte deel uit van 'Convoy FS 33'. Dat konvooi bestond uit achttien schepen en was onderweg van Sunderland naar Londen. De S.S. Pacific was beladen met steenkool. Het schip verliet Sunderland op 7 februari 1943. De volgende nacht werd het als 'missing in bad weather' gerapporteerd. Men gelooft dat het of door stormgeweld of door een zeemijn ten onder is gegaan. De stoffelijke overschotten van enkele opvarenden spoelden later aan op stranden van Zeeland tot aan de Friese Waddeneilanden.

'Grafdelver' werd eerder gepubliceerd in het poëzietijdschrift 'Het Liegend Konijn' (#1, 2013). www.hetliegendkonijn.be

Het essay 'De eenzame uitvaart' werd in november 2012 gepubliceerd op de Nederlandse Poëzie Encyclopedie. Het is voor deze uitgave herzien. www.nederlandsepoezie.org